

KÖZLEMÉNYEK

FLANDER MÁRTON – RÁCZ SZILÁRD – TIPOLD FERENC

Ahol a szakma találkozik

Beszámoló a Területfejlesztők Napjáról

A Magyar Regionális Tudományi Társaság (MRTT) hagyományteremtő céllal idén először rendezte meg a Területfejlesztők Napját, amelyen 230 fő vett részt. A 2009. október 8–9-én, Balatonkenesén megtartott tanácskozás kísérleti jelleggel szerveződött,¹ a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium Területfejlesztési Főosztálya szakmai és anyagi támogatásával.

A rendezvény fő célkitűzése volt beszámolni a magyar területfejlesztési politika elmúlt éveinek eredményeiről, megvitatni az aktuális kérdéseket, javaslatokkal szolgálni a területfejlesztési politika cél-, eszköz- és intézményrendszerének jövőbeli alakításához. A tanácskozás lehetőséget biztosított a résztvevők véleményének kifejtésére és a vitafórumokon egy egységesnek tekinthető álláspont kialakítására. A konferencián elhangzott fontos észrevételekről állásfoglalás készült, amelyet Horváth Gyula, az MRTT elnöke Bajnai Gordon kormányfőnek is eljuttatott.²

A tanácskozás másodlagos célja volt nagyobb nyilvánosság előtt bemutatni a területfejlesztés eredményeit és problémáit, illetve e témán keresztül kapcsolatot építeni a regionális politika alakítóival és gyakorlati megvalósítóival a tudományos eredmények ismertetésére, befogadására. A Területfejlesztők Napja ebből a szempontból sikeres rendezvény volt. A nagyjából helyi-regionális területfejlesztőkből, minisztériumi szakemberekből, kisebbrészt a területfejlesztés oktatóiból, illetve kutatókból álló résztvevői kör élénk érdeklődést mutatott a területfejlesztés időszerű kérdéseiről. Az elkötelezett 230 szakemberen túli szélesebb társadalmi nyilvánosság azonban az első alkalommal megrendezett tanácskozásnak nem lehetett célja. A média csekély érdeklődését jelezte, hogy egyedül a Magyar Vidék Televízió képviseltette magát.

A konferencia első napján a területfejlesztés tizenegy vezető tudományos és gyakorlati szakembere foglalta össze véleményét az ágazat helyzetéről, jövőjéről, a nemzetközi tapasztalatokról, valamint a területi, társadalmi és ágazati összefüggésekről.

A bevezető előadások sorát Szaló Péter, a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium területfejlesztésért és építésügyért felelős szakállamtitkára kezdte a 2011-es magyar EU-elnökség területpolitikai feladatai című előadásával. Azzal, hogy 2011 első félévében Magyarország látja el az EU-elnökség soros tisztségét, számos, ezzel kapcsolatos feladat elvégzését kell felvállalnia, megszerveznie. Az évek óta napirenden lévő kérdés – „Hogyan lehet a különböző területi adottságokat a régiók gazdasági növekedése és a foglalkoztatás érdekében mozgósítani?” – megválaszolására az Európai Unió területfejlesztésért felelős miniszterei 2007-ben fogadták el a Területi agendát, amely az unió területpolitikai menetrendje. A végrehajtás során a magyar elnökség feladata lesz a Területi agenda, valamint az Európai Unió területi helyzete és távlatai (TSP) című elemző anyag felülvizsgálata. Szaló Péter elmondta, hogy a magyar elnökség idején esedékes további feladatokra való felkészülés is megkezdődött. A Lipcsei Charta által megfogalmazott fenntartható városfejlesztés érdekében is feladatai lesznek a soros elnökséget betöltő országnak. A dokumentum

¹ A kezdetben egynaposra tervezett rendezvény megtartotta eredeti címét.

² A területfejlesztés helyzetéről és a legszükségesebb teendőkről szóló állásfoglalás, valamint a kormány november 30-ával megküldött válasza is olvasható a társaság weboldalán: www.mrtt.hu

végrehajtásának nyomon követése mellett módszertani anyagok kidolgozása is szükséges. A klímatudatosság előtérbe kerülésével egyre fontosabb, hogy a városfejlesztési szempontok között szerepet kapjon az energiahatékonyság és a közlekedés is. A városok fejlesztésekor a demográfia települési dimenzióit és a klímaváltozást hangsúlyozottan figyelembe kell venni, és olyan szakértői rendezvényeken kell megvitatni, ahol a felső- és középvezetői szint is képviselteti magát. A szakállamtitkár beszámolt még az Európai Duna-stratégiáról, amelynek jóváhagyása szintén a magyar elnökség idején várható.

Horváth Gyula, a Magyar Regionális Tudományi Társaság elnöke Paradigmaváltás a területpolitikában címmel tartott előadást. Kiindulásként a magyar területpolitika 1996–2000 közötti versenyképességét elemezte, amely a területfejlesztési törvényen, az Országos területfejlesztési koncepción (OTK), a tervezési-statisztikai régiók kialakításán, valamint a fejlett területi statisztikákon alapult. Sajnálatos módon Magyarország e területen kialakult versenyelőnye napjainkra erodálódott, ezért félt, hogy a régiók közötti nemzetközi versenyben betöltött pozícióink folyamatosan gyengül. A nemzetközi intézmények ajánlásainak figyelmen kívül hagyása, a mechanikusan alkalmazott közösségi követelmények, az erősödő provincializmus és a leegyszerűsített, át nem gondolt pólusfelfogás jellemzi többek között a mai magyar területpolitikát. Hazánk lemaradását szemléletes összehasonlító diagramok segítségével ábrázolta az előadó. A gyengülő magyar pozíciók okát az ipar regionális potenciáljának alakulásában, a régiók gyenge nemzetközi beágyazottságában, a K+F regionális megoszlásában, valamint a nem megfelelő felsőoktatási képzési szerkezetben jelölte meg. Lemaradásunk csökkentéséhez mindenképpen szükséges a területpolitikában egyfajta paradigmaváltás. Ennek alapfeltétele a stabil központi irányítású decentralizált állam, a policentrikus városhálózat – ezen belül a régióközpontok – funkcionális fejlesztése, és hosszú távú területfejlesztési stratégia kidolgozása. Ez a paradigmaváltás a kvalifikált munkaerő számának növekedését, az újraparositást és a jövedelemtermelő képesség növekedését eredményezheti, fejlődő és exportra termelő vállalkozásokat hozhat létre.

Harmadik plenáris előadóként *Illés Iván*, az MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézetének tudományos tanácsadója az európai uniós területpolitika változási irányairól számolt be. Az 1988-ban kialakult regionális politika fő célja az elmaradott régiók felzárkóztatása, amelyet hosszú távú programok keretében valósítanak meg. A keleti bővítés során azonban radikálisan új helyzet állt elő, ez pedig szükségessé tette az addigi keretek felülvizsgálatát, átgondolását. A rendszer átalakítását célzó javaslatok többsége a transzferek csökkentésére irányul. Az EU-támogatások elosztása eddig a berlini formula szerint történt, négy tényezőt figyelembe véve: a régió népességét, a régió EU-átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP-jét, a régiót magába foglaló ország egy főre jutó GDP-jét, valamint a munkanélküliségi rátát. Az újonnan csatlakozottak támogatásának csökkentésére kialakították az abszorpciós lefölezés elvét, ennek értelmében egy tagország csak GDP-értéke 3,4–3,8%-ának megfelelő maximális támogatást kaphat. Ez a szegényebb országokat hozta kedvezőtlenebb helyzetbe, míg a gazdag tagállamokat szinte egyáltalán nem érintette, megfordítva ezzel a támogatások eddigi alapelvét, miszerint a hátrányosabb helyzetű térségek jogosultak nagyobb támogatásra. Napjainkban a kohézió újabb értelmezése jelent meg a Barca-jelentés formájában, amely – úgy tűnik – meghatározó lesz az EU regionális politikájának reformja szempontjából. A jelentés tíz fő megállapítása közül a fontosabbak a következők:

- Az EU fejlesztéspolitikájának „helybázisú” (place-based) politikának kell lennie, mert a leg-súlyosabb helyzetek és hibák is földrajzilag kisméretű térségekben fordulnak elő, és ott is há-ríthatók el.
- Az EU-beavatkozásnak két fő célja van: *az alacsony hatékonyság és a társadalmi kirekesztődés felszámolása*. Nincs tehát szó kiegyenlítésről, hanem annak megakadályozásáról, hogy bizonyos csoportok, egyének ki legyenek rekesztve a gazdasági fejlődés eredményeiből.
- A két célt külön eszköz- és menedzsmentrendszerekkel kell kezelni. Részben ezek szétvá-lasztásának hiánya okozta az eddigi kudarcokat.

- A konvergencia mint célkitűzés hiba volt, ugyanis a fejlődést és hatékonyságot az egyes régiók adottságainak és potenciáljának maximális felhasználása jelenti, amit a konvergencia-célkitűzés a fejlett régiókban fékezhetett.
- Az uniós támogatások tárgya csak a közösségi javak és szolgáltatások fejlesztése lehet, vállalkozások, különösen magánvállalkozások szubvencionálása nem.
- A jelentés az eddigi GDP-kiegyenlítés helyett 6 prioritást javasol: figyelmet az innovációra, a migrációra, a szakképzettségre, a klímaváltozásra, a gyermekekre és az öregedésre.
- Az EU strukturális és kohéziós politikája szerződéses megállapodások alapján kell működjön. A szerződéseknek azonban nem a pénzek elköltésére és kezelésére, hanem elsősorban az elérendő célok meghatározására és az ellenőrzésre kell koncentrálniuk.

A reformok tehát a forrásoknak a régi tagországok irányába történő átcsoportosítására utalnak, ezzel olyan európai területpolitikát előrevetítve, amely az új csatlakozók számára komoly fejtörést okozhat.

A délutáni előadások sorát *Horkay Nándor* nyitotta meg A magyar területfejlesztési politika legfontosabb kihívásai és megújulásának lehetséges irányai című előadásával. A VÁTI Nonprofit Kft. Területi Tervezési és Értékelési Igazgatóság (VÁTI TTÉI) igazgatója az 1996–2008 közötti időszak területfejlesztési támogatási rendszerének értékelésével kezdte beszámolóját. Ezen időszak alatt közel 50 ezer projektet támogattak 463,5 milliárd forint értékben. A kedvezményezettek megoszlásának vizsgálatából kiderült, hogy az önkormányzatok a pályázók több mint háromnegyedét adják, míg a vállalkozások 18,7%-os aránya alacsonynak mondható. A támogatások célja szerinti megoszlás vizsgálata négy területet emel ki: a közlekedést, a humán infrastruktúrát, a gazdaságot és a környezetvédelmet. Az eddigi tapasztalatok alapján az alábbi főbb következtetések vonhatók le:

- A támogatási előirányzatokat tartósan és kiszámítható módon kell tervezni.
- A fejlesztési célkitűzések zöme az infrastruktúrák kiépítését, felújítását célozza.
- Az előirányzatok közötti átfedés miatt tisztább profilú támogatási forrásokra lenne szükség.

A vizsgált időszak hagyományos területfejlesztési modelljét az osztogató, paternális, kiegyenlítő felfogás, az új piaci igények feltérképezésének hiánya, a rövid távú érdekeltség és a központi kormányzat dominanciája jellemzi. A fentiek alapján a magyar területfejlesztési politika legfontosabb kihívásai a következők:

- a területfejlesztési támogatási és fejlesztési rendszer új alapjainak lerakása;
- a területfejlesztés cél-, eszköz-, intézmény- és szakmai rendszerének megújítása.

Ezek megvalósítása összetett folyamat eredménye, amelynek része kell legyen többek között a természeti és földrajzi adottságok, valamint a tudás és kreativitás kihasználása, a célok és eszközök összhangjának megteremtése, továbbá a humántényező középpontba állítása. Ahhoz, hogy a hazai területfejlesztés üzeneteit kialakíthassuk és a területi versenyképességet fokozni tudjuk, konkrét térségekre szabott integrált stratégiák kidolgozása szükséges, a nemzetközi trendek elengedhetetlen figyelembevételével.

Faragó László, az MTA Regionális Kutatások Központjának főigazgató-helyettese az Országos településhálózat-fejlesztési koncepciót (OTfK) mutatta be. Értelmezése szerint a területfejlesztés integráló kategória, amely többek között magába foglalja a különböző téregységek területi szemléletű fejlesztésén túl a településhálózat-fejlesztést és a településfejlesztést is. A településfejlesztési politika hiánya abból eredeztethető, hogy az OTfK csak részben foglalkozik településhálózati kérdésekkel. A jelenleg egyeztetési szakaszban álló OTfK az OTfK-val és az Országos területrendezési tervvel összhangban készül, és azokba való illeszthetősége is megoldható lesz. Magyarország településszerkezetét vizsgálva jól látható Budapest túlreprezentáltsága, míg a nagyvárosok alulteljesítenek. A településhálózat-fejlesztés alapelvei között olyan kívánalmakat sorolhatunk fel, mint az európai uniós szakpolitikákhoz való illeszkedés, a hatékonyság, méltányosság és fenntarthatóság elveinek összeegyeztetése, a térségi és települési szemlélet integrálása, valamint a funkciómegosztás és együttműködés elősegítése. 2020-ra olyan policentrikus városhálózat kialakítása lenne cél-

szerű, amelyben a kiegyensúlyozott város–vidék viszony biztosítja az elérhetőséget, fejleszti a közszolgáltatásokat és a hálózat elemeinek együttműködését. Ahhoz azonban, hogy ez a rendszer megvalósítható legyen, először koncepcionális alapelvekben kell megegyezni. El kell dönteni, hogy az országos szintű (top-down) településhálózat-fejlesztési koncepciónak mi legyen az alapegysége, a policentrizmus miként értelmezendő és alkalmazandó Magyarországon, valamint a kialakítandó vertikális szintek számát is meg kell határozni.

Salamin Géza, a VÁTI TTÉI Nemzetközi, Területpolitikai és Urbanisztikai Irodájának vezetője az európai és a hazai területi kihívásokat ismertette. Előadásának első részében a demográfiai, társadalmi és esélyegyenlőségi kihívásokat vázolta, amelyek közül a társadalmi polarizációt, a szegregációt, a munkaerő-piaci egyenlőtlenségeket és a hátrányos helyzetű kisebbségek problémáit emelte ki. Európát – a fejlett országokhoz hasonlóan – természetes fogyás jellemzi, amelyet csak kismértékben enyhít a környező, illetve fejlődő országokból származó migránsok tömege. A jellemzően DK–ÉNy irányú migráció célpontjai általában a jó gazdasági helyzetű városrégiók. Magyarország területének nagy részén is a természetes fogyás és elvándorlás kettőssége figyelhető meg, ez legsúlyosabban a rurális térségeket érinti. Emellett nem elhanyagolható a szuburbanizáció jelensége, a városi élettérből való elmenekülés következményeként. A VÁTI szakembere ezután vizsgálta a gazdasági tér egyenlőtlenségeinek mértékét, amely hazánkban regionális szinten magas, de 2000 óta csökkenés tapasztalható. Az új EU-tagországokban ezzel szemben az országon belüli divergencia jellemző. Magyarország esetében a kiemelkedően fejlődő centrumtérségek kivételével az átlagnál alacsonyabb dinamikájú volt a növekedés. Ezen folyamatokban a 2008-as gazdasági válság alapvető változásokat hozott. Az előadás lezárásaként a policentrikus városfejlődés és a város–vidék kapcsolatok fontossága kapott erős hangsúlyt. A Budapest-központúság az elmúlt időszakban tovább fokozódott. A társadalmi-gazdasági szempontból leszakadó területek köre némileg csökkent, ennek ellenére a Tiszántúl nagy része, valamint a Dunántúl déli része még ebbe a csoportba tartozik.

Lengyel Imre, a Szegedi Tudományegyetem intézetvezető egyetemi tanára a gazdaságfejlesztés és a területfejlesztés viszonyát vette górcső alá, négy dilemmára összpontosítva. Az első kérdésre, hogy „Tetszőleges módon folyhat-e a gazdaságfejlesztés, avagy vannak alapvető törvényszerűségei?” eltérő időszakokban eltérő elképzelések születtek, kezdve az 1960–70 közötti időszak *export-bázis és kumulatív okság* elméletétől az 1980–90-es évek makroökonómiai endogén növekedés-elméletein át a 2000-es évek kistérségi endogén növekedési elméletekig. A második dilemmára, hogy a területfejlesztéshez tartozik-e a gazdaságfejlesztés, az a válasz adható, hogy a gazdaságfejlesztés csupán egy része a területfejlesztésnek, mivel az felöleli még a társadalom és környezet alrendszerét is. A harmadik feltett kérdés a központi, avagy regionális/helyi gazdaságfejlesztésre irányult. Ezzel kapcsolatban az mondható el, hogy a helyi vállalkozásfejlesztés, a helyi gazdaságfejlesztés és a helyi klaszterfejlesztés tartozik a területfejlesztéshez, mert ezek megvalósítása csak decentralizáltan hatékony. Az utolsó felvetett kérdésre: „Projektokban vagy komplex programokban kell-e gondolkodni?” az a válasz, hogy tisztázni kell a koncepciókat, azonosítani az érdekelteket, valamint a beavatkozási módokat, és ennek ismeretében kell meghatározni a megfelelő gazdaságfejlesztő tevékenységet.

Péti Márton, a VÁTI TTÉI Stratégiai Tervezési és Vidékfejlesztési Irodájának vezetője szakmai-módszertani megújító szándékkal két kérdésre – „Mi értelme van a hazai tervezési folyamatoknak?” és „Hogyan lehetne több értelmet adni ezeknek?” – kívánt válaszokat adni. Számos hazai és külföldi fejlesztési tervdokumentum értékelése alapján megállapítható, hogy az ágazati tervezési-fejlesztési folyamatokat hangsúlyozottabb térérzékenységnek kell(ene) áthatnia. Az ágazati területi tartalmak definiálásakor a területi-földrajzi tudás szinte hiányzik, a döntéshozók pedig nem preferálják az új tényezőket. A regionális tervezés területiségének vizsgálatából megállapítható, hogy a magyar dokumentumokban kevesebb a területi tartalom. A helyzetelemzéseink még jók, de a megvalósítás üzenetének megfogalmazása már gyenge, a konkrét fejlesztésekhez egyre gyengébb

területi tartalom társul. Meglepő továbbá, hogy az OTK-üzenetek nincsenek jelen a területi fejlesztési tervekben. Másik fontos kérdéskör, hogy a tervezők felelőssége nem pontosan definiált. Nem lehet tudni, hol ér véget a szakma, és hol kezdődik a politika. Az egyes programok végrehajtását követően csupán a pénzügyi megvalósítást ellenőrzik, a szakmai teljesítményt nem. Uniós elnökségünk idejére tehát célszerű változtatnunk ezen a gyakorlaton, különben a területi kohéziót mint kiemelt témát problémásan tudjuk csak képviselni. Néhány kézzelfogható eredmény azért reményt keltő – például a Területi kohéziós kézikönyv vagy a Területi agenda érvényesítéséről készült kézikönyv.

Az innováció és a területpolitika viszonya került előtérbe *Rechnitzer János*, az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetének tudományos tanácsadója, egyetemi rektorhelyettes előadásában, amely az innovációs kutatások fejlődéstörténetének ismertetésével kezdődött. Az innováció térbeli vizsgálata napjainkban már a tudás és a regionális fejlődés kapcsolatára koncentrált, például az egyetemek szerepére a területi fejlődésben. A magyar városhálózat tagozódását alakító tényezők súlya is változott idővel, de a szellemi erőforrások viszonylag állandó értéket mutatnak. A regionális innovációt meghatározó tényezők azonosítása a területi versenyképesség szempontból fontos. A vállalkozások K+F-tevékenysége, a közöttük lévő kapcsolatok szorossága, a technológiai kínálat, valamint a regionális környezet mind-mind hat többek között a regionális innovációs potenciálra. Az információs és a politikai közeg, illetve a regionális tudásbázis együtt alkotják az innováció szempontjából fontos környezetet. Az egyetemek szerepének növekedése a regionális fejlődésben bizonyított, amit a hallgatói létszám növekedése és az új felsőoktatási központok számának bővülése is jelez. A kutatások eredményeképpen az innováció a területi politikában is meghatározó elemzési szemponttá vált, továbbá megjelent a lokális/regionális/országos fejlesztési stratégiákban is. Éppen ezért a jövő kutatásai a tudás és tudáshordozók elemzése, az innovációs hálózatok és a társadalmi innovációk témájában folytatódnak.

A társadalmi kohézió szerepe a területi politikában kiemelten fontos, mivel olyan komplex indikátort testesít meg, amely a piaci folyamatok és a kormányzati intézkedések összességének lenyomatát mutatja, nemcsak a támogatáspolitikáét, hangsúlyozta *Kovács Katalin*, az MTA RKK Térségfejlesztési Kutatások Osztályának vezetője. Vizsgálatok mutatnak rá, hogy Magyarországon erőteljesen fokozódik a polarizálódás, amelynek következtében a középső rétegek mentén szétszakadóban van a társadalom. Ilyen veszélyeztetett zónák az északi, északkeleti és dél-dunántúli térségben található. A vizsgálatok arra is rámutattak, hogy a közhiedelemmel ellentétben egy térség fejlettsége szempontjából az elhelyezkedése és nem az ott található települések mérete a döntő. A leginkább hátrányos helyzetű kistérségekben a versenyhátrány legfontosabb összetevője a korlátozott mobilitás, ezért a mobilitási lehetőségek javítása az integrált fejlesztés egyik legfontosabb eleme lehet azzal, hogy megszünteti a város és vidék közt feszülő ellentétet. A kistelepülések támogatása főként a hazai decentralizált forrásoknak köszönhető, amelyek kisimítják a Nemzeti fejlesztési terv keretéből érkező kisebb támogatási értéket. A hátrányos helyzetű kistelepülések gyengébb abszorpciós képességéből következik, hogy átlagosan kevesebb uniós támogatáshoz tudnak hozzáférni, mint módosabb társaik. Sajnálatos módon a regionális operatív programok a kis- és közepes városokat, míg a hazai és uniós gazdaságfejlesztési támogatások a nagyvárosokat kedvezményezték. Összegzésként elmondható, hogy a vizsgált támogatások együttesen sem képesek a piaci folyamatok térformáló erejét ellensúlyozni, főként nem annak ismeretében, hogy az uniós támogatások az eljárásrendi szabályok következtében az erőset kedvezményezik.

Szirmai Viktóriának a területfejlesztés társadalmi oldaláról tartott előadása a területi politikák társadalmi céljai és a területi társadalmi folyamatok közötti ellentmondásokat vizsgálta. Az MTA RKK Közép-dunántúli Osztályának vezetője a kérdések megválaszolásához az európai, a kelet-közép-európai, majd a magyar társadalmi célokat ismertette. Az uniós területfejlesztés társadalmi céljai már régóta napirenden vannak, olyanok, mint a fejlettségbeli különbségek enyhítése, az elmaradott térségek bekapcsolása a fejlődési folyamatokba, illetve a gazdasági, társadalmi kohézió

erősítése. Kelet-Közép-Európában ezek a célok a különböző történeti időszakoknak megfelelően változtak. Az államszocializmus idejében a fő cél a területi társadalmi konfliktusok kirobbanásának megakadályozása volt, azonban ez a hatékonyság, a racionalizáció és a gazdasági fejlődés szempontjai mögé szorult. A polgári átalakulás során erősen érvényesült az Európai Unió területfejlesztő politikájának hatása, aminek következtében az ideológiai alap normatív jellegűre változott. A 2000-es években elinduló új területi folyamatok azonban tovább élezték a történetileg meglévő társadalmi egyenlőtlenségeket, aminek következtében a magasabb státusúak inkább a városokban koncentráálódtak, míg a szerényebb helyzetűek a városkörnyéki településeken. Ez kettős strukturájú centrum–periféria modellt, illetve térbeli társadalmi hierarchiát hozott létre. A területi társadalmi különbségek jövőbeli alakulása sokszor feltett kérdés, aminek megválaszolása korántsem magától értetődő. Több modell is született a témában, de a lényegét kifejezve két kimenetel lehetséges. Az egyik szerint a centrum és periféria között fennálló egyenlőtlenség tovább oldható, míg a másik a jelenlegi viszonyok megszilárdulását, sőt romlását vetíti előre. Valószínű azonban, hogy a globális gazdaság érdeklődése továbbra is az eddigi központok felé fog irányulni (közülük is főként a metropoliszokra), így az állami fejlesztéspolitikán keresztül érvényesülő területi egyenlőtlenségekre a piaci alapú egyenlőtlenségek is ráépülnek. A területfejlesztési politikák társadalmi céljainak vizsgálata eddig hiányzott, ezért nem tudtuk, mi történik a megvalósítás folyamatában. A jövőben tehát szükség van a területfejlesztés társadalmi-érdekszempontú meghatározottságának, valamint a területfejlesztési koncepciókban, döntésekben való társadalmi részvételnek a vizsgálatára.

A tanácskozás második napján a magyar területfejlesztési politika szakmai kérdéseiről két konkrét témakörben került sor kerekasztal-beszélgetésekre. A népesebb hallgatóságot a *Területfejlesztés és vidékfejlesztés viszonya, jövőbeli lehetőségek* c. szekció vonzotta. *Csatári Bálint* (tudományos osztályvezető, MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet) moderátorként öt különböző szakterülettel foglalkozó hozzászólót kért fel, hogy saját nézőpontjukból kiindulva helyezték el témájukat a területfejlesztés és a vidékfejlesztés viszonyrendszerében, majd kísérelték meg levonni az elmúlt évtized fontosabb tanulságait. *Buday-Sántha Attila*, a Pécsi Tudományegyetem professzora az agrárgazdaság és a vidék viszonyáról tartott vitaindító előadást. Nézete szerint korunk leértékeli az agrártermelést. Jellemző, hogy az élelmiszer-ellátás, -feldolgozás és így a hozzáadott érték mindössze tucatnyi szervezet kezében összpontosul, aminek következtében a termelői árak elszakadtak a piaci áráktól. Ahhoz, hogy hatékonyan lehessen termelni, el kell érni egy minimális termelési méretet, valamint korszerű technológiákat kell ötvözni a szükséges szakértelemmel. Magyarországon e három tényező kombinációja azonban csak az esetek elenyésző hányadában megfelelő. Az agrárgazdaság szerepe nem lebecsülendő, mivel a hozzákapcsolódó ágazatokon keresztül gazdasági stabilizáló szerepet tölt be. Az előadó szerint mezőgazdaság nélkül nem létezhet vidék. *Schwertner János*, a Kistérségek Fejlesztéséért Tudományos Egyesület elnöke ezzel kapcsolatban a szakmaiság és a kooperáció jelentőségét hangsúlyozta. Fontos, hogy a mezőgazdaságból élők is belássák, a vidék infrastrukturális fejlesztése az ő érdekeiket is szolgálja, és hogy a vidéki életforma átalakulása lassan, de folyamatosan megy végbe. A terület- és vidékfejlesztési vizsgálatokba érdemes bevonni a lokális gazdaságot és a helyi közösségeket, mutatott rá *G. Fekete Éva*, a Miskolci Egyetem docense. A vidékfejlesztés különböző szakpolitikák metszetében kialakuló tevékenység, ami a területfejlesztéssel szemben a vidéki térségekben, döntően a helyi fejlesztés eszközeivel valósul meg, ahol fontos a helyi közösségek kezdeményező szerepe és a végrehajtásban való közösségi részvétel. Ahhoz, hogy sikeresek legyenek, a vidékfejlesztésnek és a területfejlesztésnek egymást kiegészítve célszerű működni. A területfejlesztésben megjelenő helyi fejlesztések többnyire a leghátrányosabb helyzetű településekre irányulnak, ahol a „mindenkinek jusson valami” elv keretében történik a forráselosztás. *Finta István*, az MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet kutatója gyakorlati tapasztalatait megosztva, a LEADER-programok szerepét vette górcső alá. Az uniós vidékfejlesztési programok hátránya, hogy a helyi stratégiaalkotás erősen szabályozott keretek közé van szorítva, így gyakorlatilag felülről diktált módszertan és szabályozás érvényesül.

Összegzésként elmondható, hogy a területfejlesztés és vidékfejlesztés közötti összhang megteremtése mielőbb szükséges, továbbá a központilag megadott szabályok szigorú követése helyett a központihoz igazodó saját szabályok megalkotására és követésére való képesség növelésével a helyi fejlesztési önállóság kialakítása is kívánatos. A vitaindító előadásokat záró *Krizsán András* főépítész, a Falufejlesztési Társaság elnöke az emberi tényezőre mint a helyi fejlesztésben döntő elemre helyezte a hangsúlyt. Véleménye szerint egy településen akkor lehet hatékony fejlesztési munkára ösztönözni az ott élőket, ha ők képesek azonosulni a helyi identitásával. Ez az identitás pedig folyamatosan fejlődik, átalakul, és időről időre nyilvánvalóbbá válik. Napjaink rohanó világában felértékelődnek olyan helyi sajátosságok, mint a csend, a nyugalom, a természeti környezet vagy a táj kulturális értékei és emlékei. A kistelepülések esetében nem a fenntartható fejlődésre, hanem az öfenntartó képesség növelésére van szükség, ami a belső együttműködés megerősítésével alakítható ki. Amennyiben képesek vagyunk az egyéneken való gondolkodásról a közösségen való gondolkodásra áttérni, sokkal sikeresebbek lehetünk a helyi fejlesztések megvalósításában. A fejlődés alapját a bizalom képezi, amelyre épülhet a későbbi együttműködés. Az interakciók információáramlást generálnak, ami szükségszerűen tudáselemeket is tartalmaz, és ez a tudás váltható a folyamat végén anyagi javakra. *Krizsán András* építészeti és településrendezési kérdésekkel is foglalkozó előadásában a területrendezés is hangsúlyosan jelent meg, amelynek szintén sajátos viszonya a területfejlesztéssel.

A *Területfejlesztési intézményrendszer, támogatáspolitikai, forráselosztás* témájú kerekasztal alapkérdése a hazai területpolitikát hatékonyabban megvalósító struktúra (de)centralizáltságának kérdése volt. A beszélgetés moderátora, *Lados Mihály*, az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetének vezetője az intézményrendszer különböző szintjeinek működését kívánta kiindulásképpen megvizsgálni: a legfelső szint hatékonyságát és súlyvesztését más ágazatokhoz képest – a területfejlesztés minisztériumok közötti vándorlásával, párhuzamos rendszerek kialakításával –, a középszint változó funkcióit, valamint a helyi szintű területfejlesztés és közigazgatás-szervezés egymásra ható, illetve egymást kioltó kezdeményezéseit. *Ormosy Viktor* a területfejlesztés intézményrendszerében bekövetkező irányváltozásokat ismertette. Az 1996. évi XXI. törvény mérföldkő volt a hazai területfejlesztésben. Ezután kezdődött a megyei, regionális és országos testületek létrehozása. 1999-ben a tanácsok megváltozó tagösszetétele a partnerség elvének megszűnéséhez vezetett. A törvény 2002-es módosítása megerősítette a regionális fejlesztési tanácsokat, és egy civil egyeztetési fórumot is létrehozott. Ekkor indult el az operatív programok előkészítése és az uniós szabályok szerinti pályáztatás. A 2006-ban megindult államigazgatási regionalizáció azonban rövid időn belül ellehetetlenült. A területfejlesztés intézményrendszere egyértelműen a politikai támogatás hiányában nem tudott egységesülni, ami jól mutatja, hogy Magyarországon a regionalizmusnak egyetlen komoly – bár többnyire nem aktív – hajtóereje van, a politika. *Perger Éva* az EU regionális támogatásainak hazai intézményrendszerét mutatta be. Az ECOSTAT tudományos főmunkatársa az irányítás sajátosságait megvizsgálva azt állapította meg, hogy Magyarországon gyenge a koordináció, a kiemelt fejlesztésekben pedig a közvetlen kormányzati döntések jellemzőek. *Szegvári Péter*, a Regionális Fejlesztési Holding Zrt. stratégiai igazgatója szintén a forráselosztást helyezte előadása középpontjába. A területfejlesztési intézményrendszer EU-támogatásokhoz kapcsolódó feladatai változtak az új programozási periódusra vonatkozóan. A regionális fejlesztési tanácsok munkája 2007-től kezdve a projektek elfogadására és véleményezésére irányult, míg a regionális fejlesztési ügynökségek tanácsadó és pályázatkezelő feladatait az önálló regionális operatív programok tervezetének kidolgozása váltotta fel. Az első Nemzeti fejlesztési terv intézményi megoldásokból fakadó problémái között a hiányzó stratégiai irányítást és koordinációt, az elhúzódo, sokszor ad hoc döntéseket és a területi szinteken jelentkező jelentős kiábrándultságot emelhetjük ki. Az Új Magyarország fejlesztési terv esetében a tartalmi és intézményi koordinációt többnyire politikai mechanizmusok biztosítják, a helyi-területi sajátosságok érvényesítése, a különböző programok beavatkozásainak területi szintű koordinációja még mindig korláto-

zott. A forráselosztási és a kommunikációs célok túlhajszolása, a rövid távú napi politikai beavatkozások ma már a szabályosságot, így közvetve az abszorpciót is fenyegetik. Nagy András előadásában a hazai területfejlesztési politika kedvezményezett térségeivel foglalkozott. A VÁTI vezető tervezője bemutatta a kedvezményezett térségek lehatárolási módszereinek időbeli változását, valamint a kedvezményezett és ezen belül az elmaradott területeken élők népességi arányainak módosulását. Megfigyelhető, hogy az elmaradott területek egyre növekvő súllyal kerülnek a támogatottak körébe. Az előadó bemutatta a kistérségi elmaradottság indikátorait, külön kiemelve az újonnan bekerülő tényezőket, mint az internet-ellátottság, az elérhetőség, a kutatás-fejlesztés vagy a szociális támogatások. Az előadás a területfejlesztési politika módszertanának összefoglaló értékelésével zárult, amelyből kiderült, hogy a korábbi átfedéseket sikerült kiküszöbölni a komplex elmaradottsági mutató segítségével, de az egyes lehatárolások összehasonlíthatósága továbbra sem megoldott, így fejlettségi kutatásokhoz nem alkalmazható.

Az előadások elérhetők a társaság weboldalán: www.mrtt.hu

A 2010. évi Területfejlesztők Napjának előkészületei már megkezdődtek.

Kulcsszavak: regionális tudomány, területfejlesztés, vidékfejlesztés, területpolitika, EU-támogatások, MRTT, RKK, VÁTI.

Resume

The Hungarian Regional Science Association has organized first time the Day of Regional Developers with the participation of 230 invitees in order to create a new tradition. The wide-range session held in Balatonkenese on 8-9th October 2009 was organized with an experimental trait under the professional and financial support of the Department for Regional Department of the Ministry for National Development and Economy. The main target of the event was to report on the achievements of the Hungarian regional development policy in the past years, and to make proposals for future framing of regional development policy and institutions following a debate on the current issues.

Kilátás Balatonkenesére a konferenciateremből